

sat, non quasi tollat voluntarium sufficiens ad peccatum; sed quia lex quælibet positiva obligare non solet cum gravi incommodo juxta communem ac receptam sententiam: hinc qui ex metu mortis vel gravis damni omittit audire Sacrum die festo, non peccat. — Diximus *ordinarie loquendo*; quia si quis metu gravi compelleretur ad legem aliquam positivam violandam in contemptum legitimæ potestatis aut Religionis, vel cum gravi scandalo proximi aut damno publico, gravis metus tunc non excusaret a culpa transgressionis; plus enim refert Religionem et potestatem legitimam non contemni, scandalum omitti et bonum publicum curari, quam evitari damnum privati. Unde ad rem Apostolus: *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem*¹. Hinc etiam non licebit, v. g. militi ex metu mortis fugam arripere tempore belli vel pugnam detrectare; item neque parochi tempore pestis oves suas deserere, etc.

Si 2, certum est, metum utcumque gravem (dummodo talis non sit, ut usum adimat rationis) numquam excusare a tota culpa; hæc enim cum includant intrinsecam et essentialem malitiam, si fiant voluntarie, numquam culpa carere possunt. Exemplum est in Christiano illo, qui metu mortis fidem Christi negaret, de quo ad rem D. Bernardus: *Cogebatur christianus negare Christum et quidem dolens, non tamen nisi volens*². Sane ut metus sit nobis gravis et rationalis, malum quod timetur gravius esse debet malo quod eligitur; cum vero nullum gravius malum existere possit quam quod intrinsece malum est, scilicet offensa Dei, patet nunquam posse excusari peccatum ex metu alterius cujuslibet mali patratum; agens enim ex hoc metu recedit a summo et infinito bono, ne finitum malum patiat. Hinc Christus: *Dico autem vobis ne terreamini ab illis qui occidunt corpus, nec habent amplius quid faciant; ostendam autem vobis quem timeatis: timeate eum qui, postquam occiderit corpus, habet potestatem mittere in gehennam ignis*³. Cum vero metus

¹ I Corinth. viii. — ² De Gr. et Lib. Arb., c. xii.

³ Luc. xi. — V. Instit. Th. Mor. Semin. Mediol.

hujusmodi voluntarium valde lædat, ideo licet totam culpam non tollat, minuit tamen; et in jure Canonico dicitur *culpam extenuare*¹. Attamen culpa non ita minuitur, ut ex mortali fiat venialis: quia per se loquendo metus gravis talem adhuc relinquit cognitionem eorum, quæ fiunt, ut sufficiat ad peccatum mortale.

Excipe nisi metus tantam in aliquo produceret mentis perturbationem, ut eam dumtaxat relinqueret cognitionem, quæ in semi-dormientibus invenitur: tunc peccatum ex mortali fieret veniale, defectu nempe sufficientis deliberationis.

Art. II. — De ignorantia et concupiscentia.

22. Q. 1. Quid est ignorantia et quotuplex?

R. ad 1: Ignorantia generatim sumpta, ait Billuart, est carentia scientiæ in subjecto capaci; sive, ut ait D. Thomas, *ignorantia importat scientiæ privationem, dum scilicet alicui deest scientia eorum, quæ aptus natus est scire*²: seu quorum quis fuisset capax pro tali tempore et statu, uti si adultus ignoret ea, quæ noscere potuisset — Differt ignorantia tum a *nescientia*, quæ indicat simplicem negationem scientiæ; tum ab *errore*, qui est positiva probatio falsi, tum ab *inadvertentia*, quæ est carentia actualis cognitionis; tum ab *inconsideratione*, quæ est privatio debitæ inspectionis; tum demum ab *oblivione*, quæ est privatio recordationis rei alias jam notæ.

R. ad 2: Multiplex est ignorantia:

1. Ex parte objecti alia est *juris*, alia *facti*. — Ignorantia *juris* in eo locum habet, qui nescit a lege divina vel humana quidpiam præcipi aut prohiberi. Sic qui perfecte quidem noscit hodie esse diem veneris, et cibos sibi oblatos esse carnem, sed ignorat carnis esum tali die esse ab Ecclesia prohibitum, laborat ignorantia juris. — Ignorantia *facti* est in eo, qui legem quidem compertam habet, sed nescit hoc factum

¹ C. Sacris 5 de his quæ vi.

² 1, 2, q. 76, a. 2. — V. Liguori, Op. Mor., l. V, Tract. præamb., n. 26. In moralibus autem error et ignorantia promiscue usurpantur. — Ferraris, Bibliotheca Canonica, etc., vº Ignorantia, ubi plura disserit.

legi esse contrarium. Sic qui novit quidem legem carnis esum vetantem die veneris, sed nescit cibum in mensa sibi appositum esse carnem, iste versatur in ignorantia facti.

2. Ex parte voluntatis alia est *antecedens*, alia *consequens*, alia *concomitans*. — *Antecedens* ea est, quæ assensum voluntatis antecedit, neque ullo modo volita est; causa tamen est volendi id, quod quis non vellet si sciret. Uti si quis interficiat hominem putans esse feram, non interfecturus, si sciret esse hominem. — *Consequens* est illa, quæ a libera voluntate procedit, ac directe vel indirecte volita est. Uti si quis ideo omittat consilium petere, ne forte audiat illicitum esse id, quod ipse vult perpetrare. — *Concomitans* vero est illa, qua quis ignorat quod agit, sed adhuc ageret, licet non ignoraret. Talis est illius ignorantia, qui v. g. percutit Titium putans esse Caium, adhuc tamen percussurus, si sciret illum esse Titium.

3. Ex parte intellectus alia est *invincibilis*, alia *vincibilis*. — *Invincibilis* illa est, quæ communi adhibita diligentia vinci non potest, cum nulla cogitatio nec erroris dubium veniat in mentem operantis, nec etiam in confuso, dum operatur, vel cum actionis causam ponit; ac proinde independens est a voluntatis consensu. — *Vincibilis* vero ea est, quæ morali ac communi adhibita diligentia (quam scilicet viri prudentes in similibus adhibere solent), debet et potest vinci ab operante, vel quia errorem jam advertit, vel saltem dubitat de errore, advertitque simul ad obligationem errorem illum vincendi, sed negligit illum vincere.

Ipsa autem ignorantia vincibilis subdividitur in *affectatam*, *crassam* et *pure vincibilem*. *Affectata* ea est, quam quis affectat habere, seu in qua dato studio versari vult; ut si quis velit de industria ignorare legis præcepta, vel ut excusationem habeat peccati commisi, vel ne a peccato committendo retrahatur, juxta illud: *Noluit intelligere, ut bene ageret*¹. Hæc ignorantia est in illis, qui data opera neque conciones et catecheses adeunt neque consilium petunt, ne a malo proposito deterreantur. *Crassa* est in eo, qui licet ignorantiam

¹ Psal. xxxv.

studiose non quærat, nullam tamen diligentiam adhibet in veritate indaganda; hæc dicitur etiam *supina*, quia crassi et pingues et qui supini jacent, desides esse solent. Denique *pure vincibilis* seu simplex dicitur, cum quis adhibet aliquam diligentiam in veritate indaganda, sed valde modicam, inspecta rei gravitate¹.

23. Q. 2. *An ignorantia tollat vel minuat voluntarium et peccatum?*

R. Discurrendo per præcipuas ignorantiae species. Igitur:

1. *Ignorantia antecedens* tollit omnino voluntarium; cum ipsa sit a voluntatis consensu omnino independens: imo contra totalem inclinationem voluntatis. Cum autem talis ignorantia non sit volita, neque peccaminosa esse potest.

2. *Ignorantia concomitans* non causat neque voluntarium neque involuntarium; quia neque inducit ad volendum, neque ad non volendum; sed per accidens omnino se habet ad opus quod agitur, nihilque in illud influit.

3. *Ignorantia consequens*, si pure vincibilis (quod valet cum proportione etiam de crassa) non tollit quidem voluntarium neque peccatum, quia est saltem indirecte volita in sua causa, id est in negligentia discendi; sed illud minuit, quia minuit aliquantulum intellectus cognitionem. Si vero sit affectata, non minuit voluntarium, imo est indicium voluntarii valde intensi, sub quo respectu et peccatum auget: *Cum ergo aliquis directe vult ignorare, ait Angelicus, ut a peccato per scientiam non retrahatur, talis ignorantia non excusat peccatum nec in toto nec in parte, sed magis auget; ex magno enim amore peccandi videtur contingere, quod aliquis detrimentum scientiæ pati velit ad hoc, quod libere peccato adhæreat*².

24. Q. 3. *Quid est concupiscentia et quotuplex?*

R. ad 1: Concupiscentia communiter definitur: *Motus appetitus sensitivi*, seu motus, qui operatur non tantum in anima; sed etiam in aliqua sensibili corporis parte, saltem in corde, illud nempe intensius movens ad bonum reale vel apparens, aut ab eo quod repræsentatur uti malum, intensius

¹ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. I, nn. 3, 26 et 168. — ² Q. 3, *De malo*, a. 7.

retrahens. Hoc ut plenius intelligatur, sciendum est, sæpe nos in corpore nostro quasdam commotiones pati, quæ ad aliquid nos vehementer impellunt et excitant: hæc porro *passiones* dicuntur, quæ absit, ut in se malæ sint; sunt enim ab auctore naturæ, et esse possunt incitamenta virtutum: sic v. g. miles desiderio veræ gloriæ excitatus fortius dimicat. — Quia tamen in præsentī naturæ corruptæ statu plerumque homines ultra limites, intra quos stat virtus, abripiunt; ideo passionibus vulgari sensu uti malæ motiones habentur, quas quidem Theologi sub nomine *concupiscentiæ*, seu *fomitibus peccati* designant. Unde nomine concupiscentiæ hic intelligimus quemdam motum appetitus sensitivi adversus spiritum rebellantis, qui tendit in bonum delectabile: et hoc sensu ab Angelico definitur concupiscentia: *Pronitas ad inordinate appetendum* (E)¹.

R. ad 2.: Concupiscentia duplex est: altera *antecedens*, quæ omnem voluntatis actum antevertit, et in eundem influit: sic v. g. viso inimico, statim excitatur appetitus vindictæ; *consequens* altera, quæ ex præcedenti voluntatis actu consequitur, a quo ipsa pendet tanquam effectus a causa: uti si quis libros obscenos legeret ad libidinem excitandam. — Utraque autem vel gravis est vel gravissima: illa rationis usum turbat aliquantisper; hæc eundem penitus extinguit.

25. An (quæres) *concupiscentia tollat vel minuat voluntarium, atque peccatum?*

R. Si agitur de concupiscentia gravissima, patet per eam voluntarium tolli omnino, ideo etiam peccatum; cum enim hæc auferat ipsum rationis usum, nullum potest amplius superesse voluntarium, nulla imputabilitas. Si autem agitur de concupiscentia gravi, distinguendum est: vel hæc gravis concupiscentia est *antecedens*, vel est *consequens*.

1. Si sit *antecedens*, ordinarie loquendo voluntarium sub aliquo respectu auget, sub alio vero minuit. Auget ratione

¹ De malo, q. 4, a. 2. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. V, n. 23, *Tract. præamb.* — La concupiscentie, en général, est un désir ardent, un mouvement intérieur, un penchant qui nous porte plus ou moins fortement vers un objet sensible et agréable à la nature. Gousset, *Théol. Mor.*, t. I, n. 21. — V. Balmès, *l'Art d'arriver au vrai*, c. xxii, n. 37.

objecti, quod voluntatem inflamat, efficitque, ut in objectum illud majori cum inclinatione feratur. Minuit autem ratione circumstantiarum; quia minuit cognitionem eorum, in quibus est actio, et impedit quominus mens rapta ab objecto illo delectabili, in quod tendit, perpendere valeat turpitudinem actus, offensam Dei, salutis perniciem, etc.: quo sensu et peccatum ipsum minuit. — Diximus *ordinarie loquendo*; quia fieri quandoque potest, ut qui agit ea concupiscentia, agat cum aliqua repugnantia. Sic v. g. ageret avarus libidinosus, qui ad seducendam mulierem deberet ingentem summam profundere: hæc tamen repugnantia non oriretur a concupiscentia ipsa, sed ex alia circumstantia, nempe illius hominis tenacitate: ideo tunc peccatum non minuitur.

2. Si vero sit *consequens*, ea aliquantulum quidem minuit voluntarium ex parte cognitionis, quia agentem excæcat; sed illud auget ex parte propensionis, quia agentem facit in actionem suam magis propensum. Cum autem prædicta voluntarii imminutio ex parte cognitionis oriatur a voluntate ipsius agentis, hinc concupiscentia *consequens* proprie non minuit, sed magis auget peccatum. Ideo Angelicus: *Passio consequens non diminuit peccatum, sed magis auget, vel potius est signum magnitudinis ejus, in quantum scilicet demonstrat intensionem voluntatis ad actum peccati. Et sic verum est, quod quanto aliquis majore libidine vel concupiscentia peccat, tanto magis peccat*¹.

26. Q. 4. An liceat se negative habere circa motus indeliberatos concupiscentiæ, neque illis positive resistendo, neque illis consentiendo?

R. Certum est motus indeliberatos concupiscentiæ seu sensualitatis non esse imputabiles; cum nullus eis accedat voluntatis consensus. Hinc Tridentinum docet, concupiscentiam non posse nocere non consentientibus, imo coronatum iri qui legitime certaverit². Quia tamen illi actus ad peccatum de facili inducunt et eor subvertunt, ideo recta ratio vult, ut illis positive resistatur, saltem per aliquem simplicem displi-

¹ 1, 2, q. 77, a. 6. — ² Sess. v, c. v.

centiæ actum. Excipe nisi quis ex positiva resistantia didicerit eos fieri majores; tunc melius est, ut se ad alia convertat.

Sed (quæres) *graviterne, an leviter peccet qui positive non resistit, sed negative se habet ad motum appetitus sensitivi circa objectum sub mortali prohibitum, quando ex positiva resistantia non timet illum fieri majorem?* Certum est, esse mortale motum illum permittere, si inde timeatur periculum consensus; nam eadem obligatione, qua quis tenetur vitare peccatum, tenetur etiam vitare periculum peccandi. Hoc autem periculum judicabitur adesse, tum ex qualitatibus pœnitentis, si v. g. sit tenuis virtutis, qui jam alias consenserit; tum ex materia delectationis si multum sit periculosa in se, ut communiter censetur, si superveniat delectatio venerea; quia hujusmodi commotiones, quando sunt vehementes, plerumque si positive non repellantur (saltem per actum simplicis displicentiæ) trahunt secum consensum voluntatis. Quo tamen consentiendi periculo præcluso, vera sententia docet cum Angelico, non esse mortale, sed veniale tantum motibus illicitis positive non resistere. Et sane peccatum mortale non potest esse in sensualitate, sed solum in ratione; quia consensus ad graviter peccandum non provenit ex appetitu, sed ex voluntate, quæ cum non consentit positive, non committit mortale. Committitur tamen veniale, in quantum homo cavere debet, ne appetitus malus turbet vel leviter, atque trahere incipiat post se voluntatem (F) ¹.

27. Quod de concupiscentia dictum est, valet etiam ac magis de habitu, qui est *quædam agendi facilitas, ac promptitudo iteratis actibus comparata*. Hac qui tenentur, absit ut a peccatis excusentur: imo potius gravius peccant, quia propensius in malum feruntur. Hinc monet Bouvier: *Discant juvenes libidines suas coercere; experientia enim eo stat, eas in teneris annis non ægre refrænari: tunc facilis et jucunda est perseverantia. Qui vero liberius eis indulgent, graves sibi imponunt catenas, quas postea difficile solvent*. Siquidem, ut ait Augustinus, dum consuetudini non resistitur fit necessitas; seu consuetudo et habitus vertitur in naturam, quin desinat esse peccatum. *Nescio, habet D. Bernardus, quo pravo et mirro modo ipsa sibi voluntas peccato in deterius mutata, neces-*

¹ 2, 2, q. 74, a. 4. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. V, n. 6.

sitatem faciat; ut nec necessitas cum voluntaria sit, excusare valeat voluntatem, nec voluntas cum sit illecta, excludere necessitatem.

CAPUT SECUNDUM

DE LIBERTATE

28. Q. 1. Quid est libertas?

R. Libertas in genere est *immunitas a servitute et subjectione*: unde totuplex libertas quotuplex servitus. Triplex autem præcipue adsignari solet: *Triplex nobis* (ait S. Bernardus) *proposita est libertas: a necessitate, a peccato, a miseria. Primam contulit nobis Deus in conditione naturæ; in secundam restauramur a gratia; tertia nobis reservatur in patria* ¹. Agendo autem de actibus humanis, duplicem libertatem distinguunt Moralistæ, unam a *coactione*, alteram a *necessitate*.

Prima est immunitas ab omni violentia seu ab omni principio extrinseco ad aliquid determinante contra voluntatis propensionem; sive est libertas qua quis sponte et libenter agit, etsi agat ex necessitate suæ naturæ: talis est libertas qua Deus seipsum diligit, qua beatus Deum amat, qua homo prosequitur bonum generatim. — Secunda est immunitas ab omni principio seu causa sive exteriori sive interiori necessario determinante ad unum, licet ea determinatio sit juxta voluntatis inclinationem ²; sive est libertas, qua voluntas non

¹ *De Grat. et Lib. Arbitrio*. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. V, *Tract. præamb.*, n. 54.

² *Coactio* est vis externa contra voluntatis inclinationem illata: uti si quis nolens detrudatur in carcerem: unde libertas a coactione importat dumtaxat immunitatem a tali vi, et dicitur etiam *spontaneitas*. *Necessitas* autem est ineluctabilis determinatio ad unam juxta inclinationem voluntatis orta ex naturali instinctu. Unde libertas a necessitate importat immunitatem ab hac quoque determinatione, quæ est juxta voluntatis inclinationem, et dicitur etiam libertas *electionis, indifferentiæ et arbitrii*. — V. Barruel, *les Helviennes ou Lettres provinciales philosophiques*.

solum sponte ac libenter agit, sed etiam cum tali suorum actuum dominio, ut possit æque non agere, seu eligere vel non eligere : et hæc sola est, quæ proprie libertatis nomen sibi vindicat et liberum arbitrium nuncupatur. Definitur autem hæc libertas *vis electiva, seu facultas eligendi vel non eligendi pro libitu*¹.

Eligere autem duos saltem terminos comparationis exigit, alioquin optio seu facultas eligendi non haberetur; qui enim determinatus ad unum est, non habet objectum, in quod electio cadat. Termini autem comparationis, circa quos voluntas se exercere valet, multiplices sunt : voluntas enim vel unum eligit e duobus contradictoriis quidem, sed non pugnantibus inter se, uti sunt amor et non amor : et dicitur *libertas contradictionis*, et etiam *exercitii*, quia per eam homo potest actum exercere, aut non; vel ad unum per electionem se determinat ex duobus omnino contrariis, et pugnantibus inter se, uti sunt amor et odium : et dicitur *libertas contrarietatis*; vel denique se determinat per electionem ad unum ex pluribus specie diversis, uti sunt oratio, studium, ludus : et dicitur *libertas specificationis vel disparitatis*.

29. Q. 2. *Utrum potentia peccandi sit de ratione liberi arbitrii?*

R. Potentia peccandi non est de ratione liberi arbitrii, imo est liberi arbitrii imperfectio. Sane quod suam habet originem a sola debilitate cognitionis et amoris, illud est liberi arbitrii imperfectio; atqui talis est potentia peccandi. Cur enim peccamus? nisi quia Deum nec perspicue et perfecte cognoscimus, nec diligimus quantum diligere debemus. Hinc in cœlo, ubi Deum videbimus *facie ad faciem*, cessabit peccandi facultas, nec tamen cessabit liberum arbitrium. *Quid erit liberius*, inquit D. Augustinus, *libero arbitrio, quando non poterit servire peccato*? Et S. Anselmus ait : *Si posse peccare esset pars liberi arbitrii, Deus et Angeli liberum arbitrium non haberent, quod est ab-*

¹ D. Thomas, 2, d. 24, q. 1, a. 1, ad. 2.

² De Corrept. et Grat., c. xi.

*surdum*¹. Merito ergo Apostolus : *Ubi autem spiritus Domini, ibi libertas*².

Quoties igitur libertas describitur potens ad bonum ac malum, non illius essentia proprie attingitur, quæ solum sistit *in vi eligendi*; sed consideratur prout nunc est in hominibus viatoribus (G).

30. Q. 3. *In quonam veræ libertatis, seu liberi arbitrii essentia sita est?*

R. Bucerus, Baius, Jansenius, aliique post Tridentinum hæretici docuerunt ad liberi arbitrii essentiam requiri immunitatem *a coactione*, non vero *a necessitate*. Sed hoc falsum omnino; essentia enim veræ libertatis est reponenda in facultate eligendi vel non eligendi, sive in immunitate ab omni necessitate.

Prob. 1. *ex Sanctis Patribus* : S. Gregorius Nazianzenus ait : *Arbitrii libertas parem in utramque partem motum habet*³. Et S. Damascenus : *Arbitraria ac nobis libera sunt quæ in utramque partem æque contingere possunt, veluti moveri et non moveri, appetere et non appetere*⁴.

2. *Ex summis Pontificibus* : S. Pius V, Gregorius XIII diris devoverunt has Baii propositiones : 1^a est *quod voluntate fit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit*; 2^a est : *Sola violentia repugnat libertati hominis naturali*⁵.

3. *Ex Tridentino* : *Si quis, ait, liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum et extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re, figmentum denique a Satana invecum in Ecclesiam, anathema sit*⁶. Atqui liberum arbitrium, sublata potentia agendi et non agendi, res esset de solo titulo, imo titulus sine re.

4. *Ex Theologis* : instar omnium sit ille Theologiæ Catholice sol fulgidissimus S. Thomas, qui scribit : *Dominium autem quod habet voluntas supra suos actus, per quod in ejus*

¹ De Lib. Arb., c. 1. — De Libertate Angelorum; vid. Gazzaniga, ubi De libertate Christi.

² II Cor. iii. — V. Liguori, Op. Mor., l. V, Tract. præamb., n. 33. Hom. Apost., tract. III, n. 7.

³ In Apolog. — *I. II Ort. fidei, c. xxvi. — ⁵ Nn. 59 et 66.

⁶ Sess. vi, can. 5.

*est potestate velle vel non velle, excludit determinationem virtutis ad unum, et violentiam causa exterius agentis*¹.

5. *Ex ratione*: liberum arbitrium, ipsa docente ratione, est vis electiva, id est potentia sese determinandi ad unum per electionem; atqui potentia hæc omnem excludit necessitatem intrinsecam antecedentem: *eligi* enim proprie non dicitur, nisi quod potest tam fieri quam non fieri, tam poni quam omitti. Adde: liberum arbitrium et voluntarium stricte differunt; sed non differunt nisi, quod liberum superaddat voluntario immunitatem ab omni necessitate simplici.

31. Q. 4. *An admittenda sit in homine etiam post Adæ peccatum libertas a necessitate seu liberum arbitrium?*

R. Etsi quilibet homo suo in animo invictissima gerat argumenta veræ libertatis, quam *cantant et in montibus pastores et in theatris poetæ, et indocti in circulis et docti in bibliothecis, et magistri in scholis, et antistites in sacris locis et in orbe terrarum genus humanum*²; non defuere tamen qui in eam de medio tollendam icto quasi fœdere conjuraverint. Tales fuere: — 1. Stoici, qui ferream necessitatem admittebant; — 2. Manichæi, qui homines ad bonum aut ad malum a principio summe bono, vel summe malo impelli docuerunt; — 3. astrologi sic dicti *judicarii*, qui in diversos siderum influxus humanas refundebant actiones; — 4. Lutherani et Calvinistæ, qui pronuntiare non erubescunt hominem ad bonum per Dei gratiam, ad malum autem per concupiscentiam protrudi vi quadam ineluctabili; — 5. omnes ferme hodiernæ incredulitatis magistri, uti Collinius, Hobbesius, Helvetius, Spinosa, aliique; — 6. et maxime Jansenistæ, qui Jansenii magistri vestigiis inhærentes docent per Adami peccatum liberum arbitrium extinctum fuisse; ideoque in præsentī statu naturæ lapsæ homini inesse solam libertatem a coactione³.

Sed cum in Lutheranis et Calvinistis errorem hunc jam

¹ L. I, cont. *Gent.*, c. LXVIII. — ² Augustinus, *De Duab. Animab.*, c. XI.

³ Immanem hanc jansenistarum doctrinam ab Hobbesii impietate desumptam fuisse evidentissime probat Comes de Maistre in suo *Libro de l'Église gallicane*, c. IV, *Analogie de Hobbes et de Jansenius*.

proscripsisset Tridentinum, quid Janseniani versipelles semper et falsi? Ut fucum facerent et simpliciores deciperent, verba adhibuerunt apparenter catholica, sed in se prorsus hæretica. Concedunt nimirum, dari adhuc in hoc statu naturæ lapsæ liberum arbitrium; sed simul volunt eo nomine indicari solam libertatem a *coactione* vel a *necessitate invariabili*. Nempe concedunt libertatem variare quidem, quatenus modo ad bonum, modo ad malum inclinât; sed eorum mens est, hominem aut ad unum aut ad aliud insuperabiliter inclinari¹. Contendunt autem hanc libertatem in statu naturæ lapsæ ad merendum vel demerendum sufficere. Quæ omnia eo semper natura sua tendunt, ut liberum arbitrium omnino tollant, atque omnibus vitiis latam viam aperiant. Sit ergo:

32. *Propositio 1^a: De fide est, in præsentī statu naturæ lapsæ, hominem habere libertatem a qualibet necessitate intrinseca, antecedente, etiam voluntaria et variabili ad sensum Jansenistarum.*

Prob. 1. *Ex Scripturis*: in *Deuteronomio* sic Moyses Dei nomine Israelitas, utique in statu naturæ lapsæ constitutos, alloquitur: *Testes invoco hodie cælum et terram, quod proposuerim vobis vitam et mortem, benedictionem et maledictionem: elige ergo vitam, ut et tu vivas et semen tuum, et diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci ejus*². Jam vero si Israelitæ caruissent libertate ab omni necessitate etiam voluntaria et variabili, ad sensum Jansenistarum, exhortatio illa fuisset nugatoria ac ridicula; cum vita vel mors non ab eorum electione, sed vel a gratia vel a concupiscentia semper esset repetenda. Et Josue ad Judæos conversus ait: *Si malum vobis videtur, ut Domino serviatis, optio vobis datur: eligite hodie quod placet*³.

2. *Ex Patribus*: S. Augustinus scribit: *Quis nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium*

¹ Quare in eorum sententia quidquid a nobis fit sive bonum sive malum, illud est ex *necessitate intrinseca, antecedente, insuperabili*; quia gratiæ divinæ delectatio major seu intensior movet *insuperabiliter* voluntatem ad bonum, antecedenter ab omni ejus libero actu; delectatio vero major concupiscentiæ movet *insuperabiliter* voluntatem ad malum.

² Deut. xxx. — ³ Jos. xxiv.

de humano genere¹? Et sanctus Athanasius inquit: *Anima libera est et sui arbitrii; potest enim ut ad bona se inclinare, ita bona quoque aversari*².

3. *Ex auctoritate SS. Pontificum*; enim vero S. Pius V, Gregorius XIII, Urbanus VIII, Innocentius X toto semper pectore adversus Jansenii et Jansenistarum doctrinas pugnare Bullis et Constitutionibus Apostolicis, uti erudite probat Canonicus Mozzi³.

4. *Ex Tridentino*, definit enim: *Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum et extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re, figmentum denique a Satana inventum in Ecclesiam, anathema sit. Iterum: Si quis dixerit non esse in potestate hominis vias suas malas facere... anathema sit*⁴.

5. *Ex ratione ipsa*. Sane si homo lapsus careret libertate, de qua dicimus: 1. homo teneretur ad impossibile: teneretur nempe observare præcepta divina, quæ tamen necessario frangeret, quoties ea non servaret, utpote a majori concupiscentia victus insuperabiliter; 2. homo in statu naturæ lapsæ non amplius mereretur et demereretur; cum sine libertate ab omni necessitate intrinseca antecedenti dari nequeat neque meritum, neque demeritum; 3. tandem homines scelesti justam haberent excusationem suorum criminum, videlicet in necessitate antecedenti peccandi. Viri autem probi frustra conatum adhiberent ad virtutem colendam, nec magis laude digni forent, quam improbi; siquidem utrique facerent quod non possent non facere. « Quel est l'insensé, ad rem Taparelli, qui ne distingue entre les chaînes du galérien et celles du fou? En quoi consiste la différence si ce n'est dans le libre arbitre, par lequel le premier est un coupable, tandis que dans l'aberration du second nous ne voyons qu'un malheureux? »

¹ L. I ad Bonif., c. II. — ² Orat. contra Idola.

³ *Compendio storico cronologico dei più importanti giudizi portati dalla Santa Sede Apostolica sopra il Bajuanismo, Gianesenismo e Quesnelismo.* — ⁴ Sess. VI, cap. V, et can. 8.

⁵ *Saggio teoretico, ecc.*, § 47. At plura solent opponi tum ex Patribus, tum ex Scriptura: quæ omnia facillime solvantur, si hoc maxime adverta-

33. *Propositio 2^a: De fide est ad merendum vel demerendum, in statu naturæ lapsæ, non sufficere libertatem a coactione, sed requiri libertatem a necessitate.*

Prob. 1. *Ex Scripturis*: ex Ecclesiastico solus ille meretur mercedem æternam, qui potuit transgredi et non est transgressus, facere mala et non fecit¹. Ex Apostolo ille solus meritum consequitur et laude dignus est, qui non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis judicavit in corde suo servare virginem suam².

2. *Ex SS. Patribus*: S. Hieronymus ait: *Ubi necessitas est, nec corona est*³. Sed audiendus S. Augustinus, quem tanto obsequio se prosequi affectant Jansenistæ: *Dicere animas et esse malas et nihil peccare, plenum est dementiæ. Dicere autem peccare sine voluntate, magnum deliramentum est: et peccati reum tenere quemquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis est et insaniæ. Quamobrem illæ animæ quidquid faciunt, si natura, non voluntate faciunt, id est si libero et ad faciendum et ad non faciendum motu animi carent, si denique his abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur, peccatum earum tenere non possumus*⁴. Hoc testimonium decretorium est contra Jansenistas; cum indicet distinctionem libertatis a necessitate et libertatis a coactione, atque expresse teneat magnum esse deliramentum in eo, qui asserit animum nostrum peccare sine voluntate, id est sine libero et ad faciendum et ad non faciendum motu animi. Quod certe dicendum esset, si ad merendum

tur. Nempe Patres a toto contextu sunt dijudicandi; cum enim eorum temporibus exorta nondum esset hæc quæstio, non ita rigore sunt locuti. Hinc aliquando *voluntarium ac spontaneum* pro libero sumunt; item *necessitatem* cum *vi et coactione* confundunt. Scriptura vero, quando videtur hominibus electionem denegare, vel loquitur de motu indeliberato, ut Rom., VII: *Non enim quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, illud facio*. Vel loquitur de voluntate efficaci, ut Matth., VII: *Non potest arbor bona malos fructus facere*; nempe homo habens voluntatem efficacem, quandiu illam habet, non potest malum agere. Vel tantum vult innuere, hominem propriis viribus nihil posse in ordine salutis; quo sensu iterum Rom., IX: *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*. — V. Billuart, Perrone, Knoll; item Bergier, *Dictionnaire*, vº Libre arbitre. — ¹ Cap. XXXI. — ² I Cor. VII. — ³ L. II, contra Jovin.

⁴ L. De Duab. Animab., c. II.

vel demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur libertas ab omni necessitate. — Augustini sententiam fidelissime sectatur Angelicus sic dicens: *Quidam posuerunt, quod voluntas hominis ex necessitate movetur ad aliquid eligendum, nec tamen ponebant, quod voluntas cogere...* Hæc autem opinio est hæretica; tollit enim rationem meriti et demeriti in humanis actibus¹.

3. *Ex communi consensu*: Cur quidquid bene vel male agunt amentes et furiosi, nullo modo iisdem tribuitur laudi vel culpæ, licet sponte et voluntarie agant? profecto quia constans est et universalis omnium gentium non excæcarum consensus, homines ideo tantum esse laude aut vituperatione, præmio aut pœna dignos, quia in iis quæ agunt, immunes sunt ab omni necessitate. Hinc merito uti hæreticam Innocentius X damnavit hanc thesim Jansenii: *Ad merendum vel demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.* Et S. Pius V, Gregorius XIII et Urbanus VIII unanimiter proscripterunt illam Baii propositionem: *Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessario facit*².

34. *Sed (dices) si ita est, in quonam ergo liberum hominis arbitrium per Adæ peccatum dicitur læsum, et viribus attenuatum?* — Dicitur læsum et viribus attenuatum non solum, quia per Adæ peccatum voluntas hominis expoliata fuit dono justitiæ originalis et speciali illa providentia, quæ sic regebat hominem, ut sua in potestate teneret omnes corporis et animi motus; sed maxime quia propter ignorantiam, propter vitium corporis temperamentum, et effrænatam concupiscentiam indesinenter ad malum impellentem, voluntas nostra bonum honestum ita fastidit, ut nihil salutare velle et agere possit sine auxilio gratiæ potentioris ea, qua indigerit Adam in statu originalis. Imo sine gratia homo lapsus ne potest quidem actus honestos

¹ Quæst. vi, *De Malo*, a. 1.

² Non tamen absolute requiritur ad merendum vel demerendum libertas *contrarietatis*; adhuc enim vera libertas a necessitate habetur in eo, qui actum potest ponere aut non ponere, vel unum eligere ex duobus specie diversis: ideoque sufficit libertas *contradictionis* et *specificationis*. Ita Sancti qui fuerunt in gratia confirmati, vere liberi erant ac merebantur, quamvis essent impeccabiles, et malum agere non possent; neque enim posse peccare est de essentia veræ libertatis.

mere naturales arduos exercere, quos tamen cum ordinario Dei concursu actuali elicere potuisset in statu innocentiae. Hinc ad rem D. Augustinus: *Libertas perit per peccatum, sed illa quæ in paradiso fuit (H)*¹.

35. Q. 5. *Quodnam est subjectum et objectum libertatis?*

R. ad 1: Subjectum libertatis aliud est *immediatum*, et est facultas illa, quæ dicitur libera; aliud *mediatum* seu *denominationis*, et est natura seu suppositum, cui libertas convenit. Hoc posito dicimus: libertatis subjectum immediatum est sola voluntas; quia libertas est vis electiva, eligere autem solius est voluntatis: mediatum vero est omnis et sola natura intellectualis; nam omnis et sola natura intellectualis cognoscit finem et media, uti media ad finem conducentia; et ipsa sola potest unum præ alio eligere. Etiam animalia bruta (inquit Angelicus) quædam agunt iudicio, sed non libero; quia non ratiocinatione, sed ex naturali instinctu hoc iudicant. Sed homo agit iudicio, et iudicium istud non est ex naturali instinctu in particulari operabili, sed ex collatione qualibet rationis: ideoque agit libero iudicio potens in diversa ferri².

R. ad 2: Objectum libertatis dicimus illud omne, circa quod humanæ voluntatis libertas potest exerceri. Jam vero finis ultimus ut talis consideratus seu bonum in communi, non potest esse objectum et exercitium humanæ libertatis: felices enim omnes esse volumus non ex electione, sed ex naturæ ipsius impulsu. — Illud ergo constituemus in omnibus bonis particularibus sive veris sive apparentibus; bona enim particularia sive vera sive apparentia nobis exhibentur cum

¹ Ad Bonif. *contra Pelag.* Nempe ut proprie loquamur cum doctissimo Perrone (*Prælect. Theol. Compendium*, vol. I), dum homo per peccatum excidit e statu originalis justitiæ, nihil amisit ex essentialibus nature suæ, sed solum dona eidem naturæ gratuito ex pura Dei liberalitate superaddita: seu, quod idem est, si statum peccati excipias, homo nunc nascitur prout a Deo constitui poterat sine gratia, sine immortalitate, sine immunitate a concupiscentiæ lucta. En mens Tridentini dum definit: *Si quis non confitetur... totum Adam per illam prævaricationis offensam secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse, anathema sit* (sess. v, *Decret. de pecc. orig.*). Id est læsus fuit homo per lapsum tum in supernaturalibus, tum in naturalibus gratuitis, non vero in naturalibus essentialibus et naturæ humanæ propriis. Hinc patet ignorantiam, concupiscentiam aliaque incommoda, quibus urgemur, non alio sensu vocari posse læsiones seu vulnera naturæ, quam habito respectu ad statum primævum protoparentum, minime vero absolute et in se.

² 1, p. q. 85, a. 1. — V. Tullius, l. I, *De Offic.*, c. iv. — Bossuet, *Traité de la connaissance de Dieu et de soi-même*. — Liguori, *Op. Mor.*, l. V, *Tract. præamb.*, n. 52. — Balmes, *Étique*.

admixione alicujus mali sive veri sive apparentis, aut saltem uti finita, defectibilia et insufficientia. Ea itaque possunt a nobis eligi vel non eligi, retineri vel respui : et sub hoc sensu dicuntur constituere objectum et exercitium libertatis humanæ¹.

36. Q. 6. Quodnam est libertatis impedimentum?

R. Quod adversatur libero, dicitur libertatis impedimentum. Hoc autem est *necessarium*, quod generice definitur : *ad unum determinatio*. Quæ quidem determinatio seu necessitas multiplex est :

1. Alia est *physica*, alia *moralis*. Illa est, cui nullimode potest resisti. Hæc, cui resisti potest absolute, sed difficulter.

2. Alia est *exercitiū*, alia *contrarietatis*. Illa determinat ad actum, quin potestatem relinquat ab eo abstinendi : hac necessitate se ipsum amat Deus ; neque enim potest abstinere ab amore sui. Hæc vero determinat ad unam actus speciem sine potestate ad oppositum : hac necessitate Christus ferebatur in bonum, ita ut non posset agere malum.

3. Alia est *antecedens*, alia *consequens*. Antecedens (seu absoluta) est quæ antecedit usum rationis ac voluntatis : ut contingit in motibus primo-primis. Consequens (seu hypothetica) est quæ sequitur liberum voluntatis consensum ac determinationem : sic necesse est velle studere, cum quis se determinavit ad studendum.

4. Tandem alia est *coactionis*, et hæc idem est ac violentia, quæ oritur a principio extrinseco, et est determinatio ad aliquid contra propriam inclinationem, ut cum quis nolens in carcerem truditur. Alia est *inclinationis* seu *naturalis*, quæ nempe sita est in quadam determinatione, seu propensione voluntati insita ab ipsa natura : uti est necessitas beatitudinis. Hac necessitate beati Deum diligunt.

¹ V. S. Thomas, 1, 2, q. 10, a. 2.

CAPUT TERTIUM

DE MORALITATE EJUSQUE FONTIBUS

37. Q. 1. Quid est actuum humanorum moralitas?

R. Omnes cum D. Thoma Theologi in quolibet actu humano duplicem quasi naturam sive *esse* distinguunt, nempe *physicum* et *morale*. Actus humanus spectatus secundum suum *esse physicum*, sive in genere naturæ, est actus, qui a libera hominis voluntate proficiscitur. Actus vero humanus secundum suum *esse morale*, sive in genere moris, est ipse actus prout congruit vel repugnat regulis morum ; ideoque actuum humanorum moralitas in genere est *eorum convenientia cum regulis morum, vel ab iisdem discrepantia*. Hinc tritum illud : *Actionem humanam fieri vel moraliter bonam, si cum morum regulis congruit; vel moraliter malam, si ab iisdem discordat*.

38. Q. 2. Quænam sunt regulæ morum, et in quo constituendæ?

R. Conveniunt omnes, quod morum regulæ debeant esse rectæ, certæ et obligatoriæ. *Rectæ*, secus non essent laudandæ nec tenendæ. *Certæ* quoad praxim, alioquin homo se committeret errandi periculo. *Obligatoriæ*, ut valeant homines obstringere. — Sed in quonam præcise constituendæ sint, non conveniunt : nos omissis obscuris quibusdam scholarum loquendi formulis, cum Continuatore Tournely aliisque communiter dicimus, morum regulas esse constituendas *in recta ratione*, ita ut bonitas moralis actus humani sita sit in conformitate et convenientia actus liberi cum recta ratione ; malitia autem consistat in ejus discrepantia seu diffinitate a recta ratione¹. *Rectum factum nullo modo esse potest*, ait Augustinus, *quod non a recta ratione proficiscitur*².

Cum autem recta ratio duplex distinguatur, una increata quæ in mente divina existit, et lex æterna dicitur, altera creata quæ est lumen a Deo creaturæ rationali impressum,

¹ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. V, *Tract. præamb.*, n. 34.

² *De Util. credend.*, c. XII.